

SULUKULU'DE SOYLULAŞMA VE ETKİSİYLE BAŞLAYAN YABANCILAŞMA²

(Sayfa 10-25)

Arş. Gör. Okan Şeker

İstanbul Kültür Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi,
ookanseker@gmail.com
Orcid No.: 0000 0002 9027 8764

Öz

Bu makalede İstanbul Sulukule'de 2005 yılında başlatılan Kentsel Dönüşüm Projesi, Romanların tarihsel süreç içerisinde yaşadıkları göçler, yerinden edilmeler, soyutlanmalar ve yerleşik hayata geçmeleri de ele alınarak yabancılaştırma kavramı üzerinden incelenmiştir. Araştırma geniş bir tarihsel perspektifle Sulukule Romanlarının günlük yaşamı, ekonomik yaşamı ve politik yaklaşımlarını ele almıştır. Başlatılan Kentsel dönüşüm projesiyle topraklarından ayrılan ve Taşoluk'a ve Ege'de belli köylere gitme durumunda kalan Romanlar toplumsal bir parçalanma yaşamıştır. Bu parçalanma bireyler üzerinde kendi yaşamlarını sorgulama, topluluklar olarak ise maddi ve manevi değişim süreci içerisinde bir araya gelememelerine yol açmıştır. Bireysel ve toplumsal düzeyde iki tür yabancılaştırma sürecine girmişlerdir. Önceki mesleklerinden ve kültürel pratiklerinden mekanın bozuma uğramasıyla vazgeçmek zorunda kalan Romanlar yeni iş kollarına atılma da çok başarılı olamamışlardır. Sulukule'de kalmayı başarmış Romanlar eski komşularının yerlerine gelen Suriyeli Mülteciler ve dışarıdan gelen insanlarla kültürel bir ayrışmaya girmiş, Taşoluk'a giden Romanlar ise eski yaşamlarındaki pratikleri ve para kazanma arasında sıkışmışlardır. Araştırmada hem Sulukule tarafı hem de Taşoluk tarafı yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilerek yabancılaştırma ve soylulaştırmanın boyutları ortaya konmuştur. Tüm süreç boyunca yaşanan mağduriyetler, medyaya yansıyan haberler, Sulukule ve Taşoluk'ta yapılan görüşmeler sonucunda Romanların içinde buldukları durum yine yabancılaştırma kavramı üzerinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Soylulaştırma, yabancılaştırma, Romanlar, kentsel dönüşüm projesi, Sulukule topluluğu

Abstract

In this article, the Urban Transformation Project, launched in 2005 in Istanbul Sulukule, was examined through the concept of alienation by considering the migrations, displacement, abstractions and settled life of Romans in the historical process. The research has dealt with the daily life, economic life and political approaches of Sulukule Romans from a broad historical perspective. The Roma, who left their lands with the Urban transformation Project

² Arş. Gör. Okan Şeker, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi,
ookanseker@gmail.com ORCID: 0000 0002 9027 8764

initiated and had to go to Taşoluk and certain villages in the Aegean, experienced a social fragmentation. This fragmentation caused individuals to question their own lives and not to come together as communities. Romans have entered two different processes of alienation at the individual and social levels. Romans who have succeeded in staying in Sulukule have entered into a cultural separation with Syrian Refugees and people coming from their former neighbors, and Romans who have gone to Taşoluk are trapped between their practice in old life and earning money. In the research, both Sulukule side and Taşoluk side were held face to face interviews and the dimensions of alienation and gentrification were revealed. As a result of the grievances experienced during the whole process, the news reflected in the media, and the interviews in Sulukule and Taşoluk, the situation of the Roma was also discussed on the concept of alienation.

Key Words: Gentrification, alienation, Romans, urban transformation project, Sulukule

Community

Giriş

1964 yılında Ruth Glass Londra'nın merkezinde bir hareketlilik tespit etmişti. Londra'da işçi sınıfının yaşadığı mahallelerdeki evleri üst ve orta sınıf üyeleri olarak daha lüks evler haline getiriyordu. Bu süreci soylulaştırma olarak tanımlayan Glass, bir mahallede başladıktan sonra da hızla yayıldığını ve eski sahipler yerlerinden edilip ve mahallenin sosyal yapısı değişene kadar devam ettiğini dile getirdi.

1980'lerde ekonomide başlayan neo-liberal dalga, soylulaştırmanın da tanımını değiştirmiş ve yeni özellikler ortaya çıkarmıştır. Soylulaştırma 70'li yıllarda olduğundan farklı bir anlam ve içerik kazanmıştır. Artık soylulaştırma salt konut rehabilitasyonunun neden olduğu bir nüfus değişimi olarak bakmamak gerekir. (Merey, 2000 s.46-49) Neil Smith (1996) ortaya çıkan bu yeni soylulaştırmanın nedenlerini ve sonuçlarını şöyle sıralamıştır.; Banliyöleşme ve rant farkının ortaya çıkması, ileri kapitalist ülkelerdeki sanayisizleşme ve beyaz yakalı istihdamının büyümesi, mekanın merkezileşmesi ve aynı zamanda sermayenin merkezileşmesi, kar oranlarının düşüşü ve sermayenin döngüsel hareketi, tüketim biçimlerindeki değişimle demografik değişimler (Besime, 2011, s.1 -21).

İkinci Dünya Savaşından sonra başlayan şehirlerin yenilenme süreci ,60'larda 70'lerde üst sınıf ve orta sınıfın şehir merkezinde bulunan alt sınıf üyesi ailelerin evini satın alıp yenilemeyle devam etmiş, 80'lerde liberal dalgayla, bu alanlar rant alanlarına dönüşmeye başlamıştır ve 90'larda ise soylulaştırma dünyanın her yerinde kentlerdeki özel sermaye ile uyumlu kent yönetimleri için önemli bir kentsel strateji haline gelmiştir (Neill, 2002).

Soylulaştırma Türkiye'de etkisini 1980'li yılların ortasında göstermeye başlamıştır. Özellikle ANAP hükümetinin 1984 yılı kanunu ile Bedrettin Dalan'ın büyükşehir belediye başkanlığını yönetsel ve finansal yetkiler ile donatmasıyla ve İstanbul'un 'dünya' şehri olarak büyük Osmanlı geçmişi ile neo-liberal dinamikler aracılığıyla pazarlanma stratejisi bu süreç kapsamında olgunlaşır ve bu bağlamda, kentin dokusunu yeniden yapılandırma projeleri ile gelen yabancı finans sahipleri ve turistlere, büyük oteller eşliğinde kenti sunma arzusu ortaya çıkar. Bu süreçte kentin tarihsel dokusunu da bozan bir çok yapı yapılmıştır. Beşiktaş'taki Conrad Otel gibi. Siyasi belirsizlik, ekonomik çıkmazlar ve terörle mücadelede sert bir sürecin başlamış olması 90'larda Türkiye'ye yatırım yapma şartlarını zorlaştırmıştır. Ancak

2000'lere gelindiğinde İstanbul'u finans kenti yapma strateji ortaya çıkmış ve "Mega Projeler" ile kent merkezinde yaşayan azınlıkların ve düşük gelirli göçmenlerin evleri proje kapsamına dahil edilmeye başlanmış ve çeşitli vaatler ile bu topluluklar şehrin dışına taşınmıştır.

Bu süreç 2000'li yılların başında çok net hissedilmezken, 2005'e gelindiğinde ise Hatice Sultan Mahallesi ve Neslişah Mahallesi (Sulukule) kentsel dönüşüm proje alanı ilan edilmiştir. Projenin işleyiş süreci, yarattığı mağduriyetler, mahkeme süreçleri ve muhalif platformların da etkisiyle proje kamuoyunda çokça ses getirmiştir. Bizde makalemizde bu sürecin öncesinden başlayarak soylulaştırmadan önceki Sulukule toplumunu inceleyerek, dönüşüm sonucunda Sulukule toplumunun durumunu ve Sulukule'nin olduğu bölgede dönüşüm sonucunda nasıl bir toplumsal yapı ortaya çıktığını tartışarak yabancılaşmaya geçiş süreci incelenecektir.

1. Soylulaştırmadan Önce Sulukule

Sulukule Romanları geçmişten bugüne toplumsal yaşantılarını derinden etkileyen üç büyük olay yaşamışlardır. Birincisi göç ile İstanbul'a gelmeleri, ikincisi Sulukule 'de yerleşik hayata geçmeleri ve üçüncüsü kentsel dönüşüm projesi / soylulaştırmadır. Yüzlerce yıl süren sürecin son aşamasını daha iyi kavrayabilmek ve sonuçlarını anlayabilmek için bir önceki iki aşamaya da bakmakta yarar vardır. Zira ele alacağımız soylulaştırma sürecinde karşımıza çıkan bir çok olumlu ve olumsuz koşul bir önceki iki aşamaya dayanmaktadır.

1.1 Sulukule' ye Yerleşim ve Değişim Süreçleri

Genel kanaat 5 ve 11. yüzyıllar arasında farklı zamanlardaki göçlerin Hindistan'dan İran'a ve buradan batı ve güney olmak üzere iki güzergahta gerçekleştiği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu göçebe toplulukların Bizans sınırlarına girmeleri 9. yüzyılın başlarına rastlamaktadır. Bizans'ta Miladi 803 yılında meydana gelen bir ayaklanmanın bastırılması için Bizans İmparatoru Nikephoros I. Grenik'e yardım eden bir grup Roman Bizans topraklarında serbestçe dolaşma izni almışlardır. Romanlar imparatorluğun çeşitli yerlerine dağılmış bir kısmı boğaz yoluyla Bizans'ın Avrupa yakasına geçerek Konstantinopolis'e kadar ilerlemiştir (Özkan, 2000, s.13).

Bizans İmparatorluğu'nda da göçebe olarak yaşayan romanlar, Osmanlı İmparatorluğuyla yerleşik hayata geçecektir. Evliya Çelebi'ye göre Fatih Sultan Mehmet'in Gümölcine ve Menteşe Sancağı'ndan getirerek İstanbul'a yerleştirdiği Romanlara Osmanlı yönetimi öteden beri Edirnekapi'da yer göstermiştir. 18. yüzyıl ortalarından itibaren ise şehrin iç kısımlarına sokulan Romanlar Fatih Camii yanlarındaki Saraçhane Çarşısı'nda çalışmak üzere büyük Karaman ve Dülgerzade Mahalleri'ndeki odalara yerleşmişlerdir. Ancak halkın rahatsız olması ve dile getirilen şikayetler üzerine romanların yeniden eski yerlerine yani şehrin kenarına çıkarılması kararlaştırılmıştır. Zamanla Yenibahçe, Sulukule, Ayvansaray, Üsküdar, Kasımpaşa Semtler'inde iskan edilmiştir (Özkan, 2000, s. 13).

Bildiğimiz son anlamıyla Sulukule, Yeniçerilerin, ikamet ettikleri ve talim alanı olarak denetim altında bulundurdıkları kara surlarını, Yenibahçe çevresi ve bostanlarını terk etmesiyle sözü edilen yerlerin boş ve sahihsiz kalması üzerine, sur dışında ikamet eden romanlar zamanla sur içine taşınmaya başlamışlardır. Özellikle Kule-i Zemin denilen sur kulelerinin kullanım ve ikametgaha açık yerlerinin Yeniçerilerce terk edilmesi Romanların İstanbul sur içerisinde ilk kalıcı meskenlerini kurmaya başlamalarına imkan sağlamıştır (Ortaylı, 1994 s. 70-71).

Sulukule ve civarında yerleşik hayata geçen Romanların kültürel yaşantılarında iki büyük değişim meydana gelmiştir. Bunlardan ilki, Sulukule Romanlarının Romanyol adı verilen dillerini zamanla unutmasıdır. (Passati, 1870, s.50-51) Diğeri ise, yaşantılarına dini inanışların girmeye başlamış olmasıdır. Romanların bir kısmı dini tercihler yaparak bu doğrultuda yaşamayı tercih etmişlerdir, tam yerleşik hayata geçişi sağlamışlardır. Burada dikkat çeken nokta ise romanların birçoğu hissiyatla din seçmemiş, genellikle çalıştıkları bölgenin ya da patronlarının dinlerini tercih etmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu boyunca Sulukule'de Romanların geçim kaynaklarına bakıldığında; İstanbul'da, geleneksel meslekleri olan, süpürgecilik, baca temizleyiciliği, müzisyenlik, dansçılık, ayı oynatıcılığı, demirciliğin yanı sıra silah ve cephane yapımında uzmanlaşan Romanların da varlığı bilinmektedir. Ancak en çok icra edilen meslekler müzisyenlik ve dansçılıktır (Ortaylı, 1994). Romanlar, iskan bakımından yerli halk ile karışmamalarına rağmen sosyal hayatta çok dışlanmış değillerdi. Hatta resmi törenlerde, seferlerde romanlara da yer verilmesi imparatorluğun bir parçası olduğu kabulünün bir göstergesiydi (Fraser, 2005). Ancak Bizans, Osmanlı ve Türkiye

Cumhuriyeti altında varlıklarını sürdürmüş Romanlar her daim kentin dışına yerleştirilmişler ve gözden uzak olmalarına dikkat edilmiştir.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise Romanların Türk kültürüne uymaları konusunda yasalar çıkarılmıştır. (1934 İskan Kanunu 4. Madde) Bu yasa göçebe Romanlar üzerinde etkili olurken zaten yerleşik hayata geçmiş olan Sulukule Romanlarını kapsamamıştır. Ancak yasayla göç etme durumları da ortadan kalkmıştır. Cumhuriyet döneminde Sulukule adına en önemli yıllar 1957, 1992 ve 2005 yılları olmuştur. 1957'de Vatan Caddesi'nin inşası sırasında Edirnekapı ve Sulukulelilerin yaşadığı evlerin bir bölümü yıkılır, ancak Romanlar varlığını devam ettirir. 1992 yılına gelindiğinde ise yerel yönetim ve Emniyet Müdürlüğü'nün kararlı uygulamaları ve baskıları sonucunda Romanlara büyük ekonomik getirisi olan eğlence evleri ortadan kaldırılır. 2005 yılında 5366 sayılı yasa kapsamında Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri Yenileme Alanı olarak ilan edilmesi mahalle için belki de en önemli kırılmaya karşılık gelir, zira bu süreç Sulukule'deki Roman topluluğunu yerinden, Sulukule Roman kültürünü de yok eden bir imar operasyonuna dönüşür (Yalçıntan ve Çavuşoğlu, 2011, s.131).

1.2 Sulukule'de Toplumsal Yaşam

Romanlar İstanbul içinde ikiye ayrılmaktaydı; göçebeliler ve yerleşik olanlar. Yerleşik hayata geçenler Edirnekapı ve Sulukule bölgelerinde yoğun bir nüfus oluşturmuşlardı. Farklı toplumlarla iç içe yaşayan Romanların genetik ve kültürel özelliklerini büyük ölçüde muhafaza etmelerindeki en büyük etken dışarıdan evlilikleri onaylamayan ve evlilik konusunda oldukça katı tutumlar sergilemeleridir. Aile içi ilişkilerinde ise anaerkil bir yapıya sahip olmalarına karşın, içinde buldukları ataerkil toplumlar nedeniyle, anaerkil yasalarını olduğunca dışarıya karşı gizlemeye çalışmışlardır (Hermann, 2000, s.40).

Sulukulelilerin günlük yaşamının büyük bir çoğunluğu sokakta geçmektedir. Hem göçebelilik kültüründen kalma hem de rahat yaşam tarzını benimsemelerinden dolayı ev içlerinde yaşama ve modern toplumlardaki misafirlige gitme kültürü yoktur. Bütün toplumsal ilişkiler sokakta yaşanmaktadır. Düğünler, cenazeler, kavgalar gibi. Bu birbirine zıt ilişkilerin tümünde müzik hakimdir. Büyük kavgalar ve tartışmalar yaşansa dahi uzun süreli küslükler olmaz ve yine herkesin önünde barışırlar.

Soylulaştırmadan önce, konuştuğumuz bir kaç Sulukuleli Romandan öğrendiğimiz toplum yaşamında paranın ya da maddiyatın pek bir hükmünün olmadığıdır. Her şey günü kurtarmaya yönelik kurgulanmıştır. Belli bir sistemleri olmasa da herkes her şeyi yapmaya küçük yaşlarda başlar. Toplumsal yaşantılarında lükse yer olmadığı için çok fazla ihtiyaçları da yoktur. Eğitim ve sağlık hizmetlerinden her vatandaş gibi yararlanamamaktadırlar. Keza birçoğunun vatandaşlık belgesi de yoktur. Bunun en büyük sıkıntısını Kentsel Dönüşüm sürecinde açılan hak davalarında göreceğiz.

Toplumsal yapının çöküntüye uğramasının en büyük nedenlerinden biri olarak birçok sosyolog tarafından da eğlence evlerinin kapatılması olarak gösterilir. 1994 yılında Sulukule'de 37 adet eğlence evi varken ve mahalle ekonomik açıdan yıkım öncesinin yoksulluğunun yaşamıyorken, Emniyet Müdürlüğü'nün Hortum Süleyman üzerinden faşist baskılarla eğlence evlerini yok ettiği biliniyor. 37 eğlence evinin birkaçı dışında tamamı "dış dünya" tarafından dışlanmış Sulukule tarafından belirlenmiş ahlaki değerler üzerinden çalışıyor ve yaklaşık 1000 kişiye iş imkanı sağlıyor. Dahası müzisyenlik eğitimi usta çırak ilişkisi üzerinden bu eğlence evlerinden kuruluyor. Ancak eğlence evlerinin yok edilmesi, sistemin içine kabul edilmeyen mahallelinin bir kısmını esrar satıcılığı ve küçük hırsızlıklara yönlendiriyor, mahallede uyuşturucu kullanımı bu kez kafayı dağıtmak üzerine yaygınlaşıyor (Yalçın ve Çavuşoğlu, 2011). Eğlence evlerinde dansçılık yapan kadınlar, ekonomik durumlarının kısıtlı olmasından dolayı, kapatılan evlerde fuhuşa yönelmişlerdir.

Bugün Sulukule bünyesinde Neslişah Cami çevresindeki Romanların son otuz yıldır Kadiri ve Nakşi Tarikata mensup İslami cemaatler tarafından ıslah edilerek kısmi de olsa topluma kazandırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu konu ile ilgili İlber Ortaylı'nın tespitleri önemlidir: "Neslişah Camii civarında Kuruçınar, Sarmaşık, Küçükçeşme ve Çalı Sokakları'nda oturan ahali (yani bunlar, Neslişah Mahallesi'nin ikinci grubu ise) birinci gruptan tamamen farklı olup tesettürlüdür ve Fatih Semt'inde görülen yeni dini yaşam tarzını sürdürür. Bunlar eğlence sektörüne hizmet eden birinci grupta devamlı çekişme içindedirler. Yan yana sokaklarda yaşayan iki ayrı alem açık bir şekilde göze çarpar. Birinci grubun kullandığı İstanbul'un otantik şivelerine (ağız) ikinci grupta rastlanmaz. Birinci grupta nüfus kağıdı bile olmadığı için okula gidemeyen çocuklar ikinci grupta görülmez. İkinci grup, mahallenin -yanlış olarak- Sulukule diye adlandırılmasından şikayetçidir (Ortaylı, 1994).

2. Sulukule'de Soylulaştırmanın Başlaması

Romanları tarihsel süreçte en çok yıkıma uğratan olay olarak gösterebileceğimiz Kentsel Dönüşüm Projesidir. Proje diğer iki büyük olaya göre Romanları daha fazla etkilemiştir. Süreç boyunca yaşadıkları mağduriyetler, kentsel dönüşümün başlayabilmesi için topluluğa yönelik yapılan karalama kampanyaları ve ardından topluluğun kendi içinde ayrışması sonuçları açısından tarihsel süreçteki diğer iki aşamadan daha ağır sonuçlar doğurmuştur.

Soylulaştırmanın ilk ayağı olarak Sulukule'nin seçilmesi rastlantısal değildir. Yukarıda da anlattığımız gibi tarihsel süreçle beraber gelen toplumsal dışlanma ve Romanların şehrin dışında tutulma isteği bu sürecin Sulukule'de başlamasının en büyük sebeplerindedir. Sosyolojik ve kültürelci yaklaşımlar, bu yıkımları, esasen kentsel mekanın merkezinde gerçekleşen kendi haline terk edilmişliğin bir sonucu 'kirlilikten' arınma faaliyeti olarak açıklamaktadır.(Çubukçu, 2011, s.89). Zamanla şehrin merkezinde kalmış Sulukule şehrin diğer sakinleri tarafından 1990'lardan sonra gidilmeyecek ya da korkarak geçilecek bir alana dönüşmüştür. Burada şüphesiz yukarıda bahsedilen süreçlerden geçen toplum için kendini koruma içgüdüğü uyandırmıştır. Ayrıca, İlber Ortaylı'nın da ifade ettiği gibi; "zira sur dibi bazı izbeler İstanbul'un gecekondulu ortalamasının altında bir malzemeyle yapılan derme çatma akarsuyu olmayan barınaklar" yaşam koşulları son derece düşük seviyededir. Çevresindeki yapılara göre hem daha eski hem daha bakımsızdır. Bu durumlar çevre sokaklardan ve mahallelerden sayısız şikayet almıştır. Yine Kentsel dönüşüm sürecinin Sulukule'de başlamasının bir diğer nedeni ise yukarıdaki olumsuzluklara bağlı olarak zamanla gelişen olumsuz Roman algısıdır. Bu durumla beraber Romanların çok büyük kamuoyu oluşturamayacağını bilmesidir.

Nitekim süreç Fatih Belediyesi Başkanı'nın da baskılarıyla 2005 yılında başladı. İlk olarak Fatih Belediyesi gitmek isteyen ve anlaşma isteyen Romanlara Taşoluk'ta yapılan TOKİ binalarından taksitle daire vermiş ve ödeme gücü olan Romanlar Sulukule'yi terk etmeye başlamıştır. Gidenlerin evleri hemen yıkılmış ve moloz parçaları caydırma politikası olarak sokakta bırakılmıştır. Vazgeçmeye niyeti olmayan Sulukule'de kalan Romanlara ise yasal süreçler en sert şekilde işletilmiştir. Fatih Belediyesi tarafından sunulan seçenekleri kabul etmek zorunda bırakılmışlar ve Taşoluk'un yolunu tutmuşlardır. Böylelikle Sulukule İstanbul'da gerçekleşen ilk kentsel yenileme alanına dönüşmüştür. 2010 yılı itibarıyla

Journal Of International Social Sciences Academic Researches Dergisi- C:4 |S:1 Yıl: 4- (2020|2)

Sulukule bir şantiye alanı haline gelmiş ve Sulukuleliler kentte tutunmak için çeşitli semtlerde ve biçimlerde barınma imkanları icat etmeye çalışmışlardır (Yalçıntan ve Çavuşoğlu, 2011)

2.1 Soylulaştırmaya Karşı Muhalif Hareketler

Sulukule şehrin merkezinde göz önünde olan bir alana müdahale olması ve tarihsel değer açısından UNESCO tarafından da korunan bir alanda uygulanması, köklü bir kültürü hedef almasından da dolayı toplumun bir çok kesiminden tepki çekmiştir. Sulukule Platformu, Sulukule'nin imhasını engellemek için çalışan, Sulukule Kentsel Yenileme Projesini protesto eden, Sulukule'deki tahliye çalışmalarını durdurmaya çalışan ve 2005'ten beri bölgedeki kültürel mirasa dikkat çeken bir girişimdir. Platform kendiliğinden ortaya çıktı ve "40 Gün 40 Gece Sulukule" etkinliği organizasyonun başlangıç noktasını oluşturdu. Platform, Sulukule'yi inceleyen ve değerlendiren herkesin katılımıyla kendiliğinden oluşuyordu (Ezme, 2014, s.57). Yıkımlar ve mağduriyetler arttıkça etkinlikler düzenlenip, ünlü kişilerin de Sulukule'ye gelmesi sağlandıkça, medya yükselen bir ilgi göstermiştir. Platformun merkezsiz bir çalışma yapısı vardı. İnsanlar süreç içinde bir ihtiyaç doğarsa disiplin alanlarındaki becerilerini kullanırlar. Özel yaşantılarından ve işlerinden arta kalan zamanlarda süreç ile ilgilenmeleri en büyük handikapı (Ezme, 2014). Bu durum muhalefetin sistematik ve planlı yapılamamasına yol açmasına rağmen, kamuoyunun dikkatini bu projenin üzerinde yoğunlaştırmış ve Romanlara desteğin artmasında katkıda bulunmuştur. STOP (Sınır Tanımayan Otonom Plancılar), Sulukule Platformundan farklı olarak Fatih Belediyesinin hazırladığı Kentsel Dönüşüm Projesine alternatif bir proje oluşturmuştur. Sulukule için STOP'un hazırladığı planlama çalışması imar ve şehircilik ilke ve esaslarına uygun bir çerçeve üzerinden şekillenmektedir. Bu bağlamda, üst ölçek planlama çalışmalarına uygun, sağlıklaştırmaya dayalı, yaşayanları yerinden etmeyen, imar ve koruma mevzuatının belirlediği standartlara uyumlu bir planlama çalışmasıdır (Yalçıntan ve Çavuşoğlu, 2011). Hem yıkık harabe yapıların yenilenmesi, hem de Sulukulelilerin mağdur edilmemesi açısından alternatif plan beğeniyle karşılanmıştır. Fatih Belediyesi de bu duruma karşı koyamamış ve STOP ekibinin çalışmasını değerlendirmiştir. Ancak, Fatih Belediyesi yaklaşık 1 ay süren görüşmelerde alternatif planın mevcut projeye eklenmesi, ancak yıkım kararlarının devam edeceği sonucuna varmıştır.

Sulukule Çocuk Atölyesi ise STOP ve Sulukule Platformundan farklı olarak Roman çocuklarını odağına alan bir kuruluştur. Başlıca hedefi çocukların yaşanan yıkım sürecinden mümkün olduğunca etkilenmemelerini sağlamak ve kişisel gelişimlerine katkıda bulunmak olan atölye tüm faaliyetlerini gönüllülük üzerinden gerçekleştirmektedir. Atölyenin faaliyetlerine başlaması ile birlikte mahalle çocuklarının eğitime ve dolayısıyla okula olan bakışlarında olumlu yönde değişimler yaşanmıştır (Ergun Cem, Kentsel Dönüşüm ve Sulukule Çocuk Atölyesi) Tüm bu süreçler ve 3 farklı yapıdaki hareket Sulukule'de yapılan soylulaştırmaya engel olmamıştır. Belli bir stratejisi olmayan ve sistematik çalışmayan bu örgütler medyada iktidar tarafından sistemli yapılan algı operasyonlarını engelleyememiştir. Ayrıca finansal açıdan da gerekli destekleri bulamayan örgütler, gönüllülük esasıyla ayakta kalabilmiştir. Dönemin hükümetinin yasalarda da gerekli değişiklikleri ve kolaylıkları sağlaması da sürecin hızlanmasında etkili olmuştur. Bu kuruluşlar tarafından bir çok kez açılan davalarla yıkım kararı durdurulmuş olmasına rağmen, Fatih Belediyesi'nin karar tanımazlığı da süreci sonuca ulaştırmıştır. Aynı zamanda İstanbul içinde yaşayan diğer Roman toplulukları da gerek iktidar yaptırımından çekindikleri ve olanların kendi başlarına da geleceğini düşündükleri için Sulukule Romanlarına destek vermemeleri de muhalefeti sekteye uğramıştır. Ancak yine en büyük darbe karşıt düşünceye sahip Sulukule Romanlarından gelmiştir. Bir çoğunun medyaya yansıyan " Biz buradan ümidimizi kestik, burası fuhuş bataklığı oldu, burada yaşanılmıyor." algı operasyonuna destek veren açıklamaları muhalif süreci derinden etkilemiş ve hareketlerin motivasyonunu düşürmüştür. Yukarıda da bahsettiğimiz Osmanlı zamanında Müslümanlığı seçmiş ve cemaatler tarafından asimile edilen muhafazakar Romanlar da medyada yer almış ve Fatih Belediyesi'nin de desteklediği alternatif mahalle derneğini kurmuşlardır.

2.2 Soylulaştırmanın Ardından Sulukule

Edirnekapı yönüne gittiğiniz zaman uzaktan artık çok net şekilde fark edilebilen bir Sulukule ortaya çıkmıştır. Bu durumu olumlu anlamda düşünmemek gerekir. Zira yenilenen alan diğer sokaklarla ne entegre olabilmiş ne de bölgenin mimarisine uyum sağlayabilmiştir. Bölgedeki çalışmalardan sonra ise yenilenen alanın diğer taraflarla ilişkisi kesilmiş ve etrafı duvarlarla, parmaklıklarla çevrilmiştir. Sitenin dışında ise Romanların yaşadığı gözlemlenebilmektedir. Önceden yeni yapılanmanın olduğu yerde yaşayan bu Romanlar yeni yapılan evlere güçleri

yetmediği için çevre sokaklarda kiralara çıkmışlardır. Son kalan birkaç Sulukuleli aile ile konuşmaya çalıştığınızda ise eskiye özlem ve borçlarından bahsetmektedirler. Projeden önce de çalıştıklarını ancak şu anda TOKİ' ye olan borçlarını ödeyebilmek için daha çok çalıştıklarını ve kazandıklarının sadece borçlara gittiğini belirtmişlerdir.

Yenilenen Sulukule'de en dikkat çekici nokta ise Suriyelilerin bölgeye yerleşmeleri olmuştur. Çevre ailelerden edinilen bilgilere göre bir evde birden fazla Suriyeli ailenin yaşadığı yönündedir. Ayrıca evlerden çıkan Suriyeli gençler yedek anahtar kopyalayıp saklayarak, evlere kendilerinden sonra giren kiracıların eşyalarını çalmaktadır. Suriyelilerin kendi aralarında bir dayanışma oluşturduğu söylenmekte ve hırsızlık dışında da fuhuş ve uyuşturucu ticareti gibi illegal yollara başvurdukları, bölgenin yerlileri tarafından iddia edilmektedir. Fiziki açıdan iki mahallenin (Hatice Sultan ve Neslişah) değiştiğini söylemek mümkünse, illegal yaşantının bittiğini söylemek mümkün değildir (Yeniçağ Gazetesi, Sulukule Mülteci Kampına Benzedi, 2014).

Sulukule'de Suriyeliler dışında ise bir kaç Roman aile kalmıştır. Topluluğun eski üyelerinin bir çoğu Taşoluk'ta kalmıştır. Geri dönmek isteseler de Sulukule'de evlerin fiyatlarının yüksek olması nedeniyle orda yaşamaya devam etmek zorundadırlar. Kalan bir kaç Roman ailenin ise eski Sulukule kültürünü yaşattıklarını söylemek ise çok güç. Geri dönen ailelerden birinin üyesinin söyledikleri "Şu an bu dükkanda otururken kapımı içerden kilitlemek zorundayım, yarım saatte bir tinerçiler geliyor ve tehdit edip para istiyorlar." Her ne kadar daha önceden zor şartlar altında yaşayıp eğitim, sağlık gibi sorunları olsa dahi önceden güvenlik sorunları olmadığını dile getiriyorlar. Birkaç Roman aile ve bir evde 15 kişiyi varan sayılarda yaşayan Suriyeliler dışında, Sulukule evlerine talep yoktur. Ne orta sınıf ne de üst sınıftan buraya yönelik bir talep olmadığı gibi, gelenler ise yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı en fazla bir ay dayanabilmektedir (Radikal Gazetesi, Hayalet Mahalle Sulukule, 2015). Bir binada üst katında Romanların orta katında muhafazakar bir ailenin alt katında ise birden fazla Suriyeli ailenin oturduğu bir düzen ortaya çıkmıştır. Bölgede gözlemlenen kötü bir olayla karşılaşılmasına rağmen, bölgede yaşayan Romanlardan edinilen bilgiye göre bu 3 farklı grubunda birbirine saygı göstermediğidir. Son zamanlarda ise bölgeyi daha da çok milletli yapacak, savaş bölgelerinden kaçan zengin ailelerin burayı tercih etmesi durumu daha zora sokmaktadır.

3. Soylulaştırmanın Etkileri ve Taşoluk'ta Yabancılaşma

Yeni inşa yoluyla soylulaştırma ve yerinden edilme kavramlarını birlikte düşünürken, fiziksel mekanın terk edilmesinin o kişilerin kimlik ve aidiyet duygularında ve varoluş biçimlerinde de mecburi bir dönüşüme sebebiyet verdiği göz önünde bulundurulmalıdır. (Davidson, 2010, s 395 – 411). Bu bağlamda Sulukule'den Taşoluk'a giden Romanlar ve Sulukule'de kalan Romanlar soylulaştırmayla birlikte hem kendi toplumuyla hem de diğer toplumlarla bir yabancılaşma sürecinin içerisine girmişlerdir. Yabancılaşma kavramı, karmaşık bir çok süreci ifade eder. Psikolojik olarak, kişinin kendini evinde hissetmemesi, normsuzluk, anlamsızlık gibi his ve duygulara kapılmasıdır. Sosyolojik olarak ise; toplumsal ilişki ve süreçlerin rasyonelleşmesi, mekanikleşmesi, ve bunun sonucu olarak da dünyanın büyüünün bozulması, uzmanlaşmanın artması ve yine toplumsal süreçlerin bireyler için kontrol edilemez oluşudur (Örnek ve Başkaya, Ekonomik Kurumlar ve Kavramlar Sözlüğü).

TOKİ evleri için hak sahibi olan Romanlar 15 yıl boyunca kira öder gibi taksitle ev sahibi olma hakkına sahip olmuşlardır. Bu evlerdeki doğalgaz elektrik ve su vb için aydan aya gelen faturaları ödeyemedikleri gibi, taksitler 2 ay geciktiği takdirde ise haklarının ortadan kalktığı ağır bir sözleşmeye imza atmışlardır. Birçoğu birikimden ve düzenli gelirden yoksun has sahipleri, Taşoluk'taki TOKİ evlerinde oturmaları mümkün olamamış ve hak sahipliklerini satmışlar ve yukarıda bahsettiğimiz yeniden yapılan Sulukule'nin çevre sokaklarına yerleşen aileler olmuşlardır.

Taşoluk'taki evlerin kira bedelini ödemeyi başaranlar için ise hayat çok kolay geçmemektedir. Sulukule'den 41 kilometre uzaklıktaki bu bölgede yaşayan yerel halk Romanların gelmesinden rahatsız olmuşlardır. Uzun bir süre herhangi bir ulaşım aracının olmaması ve Romanlara ait istihdam alanının oluşturulmaması başlıca sıkıntılar arasındadır. Romanların Sulukule'de yaşadıkları dayanışma ilişkilerini burada oluşturmaları ise imkansızdır. Ortak yaşamın oluşamayacağı apartman tipi konut bölgesinde, ödünç ve ya veresiye olanağı tanıyan yerel esnaf bulunmadığı gibi okul hastane gibi kamu kuruluşları da bölgeye son derece uzaktır. Taşoluk'a giden Romanların en zorlandığı nokta ekonomik şartlar olsa dahi bunu kültürlerinden ayırmak son derece zordur. Örneğin aktarılanlara göre; Sulukule'de bulunan kahvede erkekler iş bekler ve düğün ya da eğlence yapmak isteyen insanlar bu kahveye gelerek müzisyenleri kiralar. Taşoluk'un ulaşımının çok zor olması bu iş bulma yöntemini

Journal Of International Social Sciences Academic Researches Dergisi- C:4 |S:1 Yıl: 4- (2020|2)

bitirdiği söylenebilir. Sulukule'de her an her saat çaldıkları müzik aletlerini Taşoluk'un karışık toplumsal yapısında yapmaları çok zor olmuş ve çevre evlerden bir çok şikayet almışlardır. Bu durumla beraber usta - çırak ilişkisi içerisinde aktarılan müzisyenlik kurumu zayıflamıştır. Hali hazırda kültürlerinden para kazanan bu insanlar için, kültürlerini kaybetmeleri ekonomik gelirlerini de kaybettirmiştir.

Romanların diğer toplumlarla ve kendileriyle yabancılaşmalarındaki temel neden genel toplum yapısının dışında olmaları ve yaygın toplum yapısının içine atılmaları. Soylulaştırma aracılığıyla yapılan toplumun içine atılmaları yapay yolla gerçekleştirilmiştir. Romanların ve Türk toplumunun sadece belli ortamlarda karşılaşması (eğlence yerleri, çiçek satmak için yol kenarında duranlar) ne toplumsal ne de kültürel açıdan ortak bir noktalarının olması, çoğunluk kitle tarafından kabul edilmemeleri hali hazırda bir dışlanmışlık yaratmıştır. Ancak Roman toplumu Sulukule'de hem kültürlerini korumaları açısından hem de dışlanmışlığı hissetmemeleri açısından izole ve içine kapanık bir yapı oluşturmuştu. Herhangi bir Roman mahallesini ziyaret ettiğiniz de dahi göçebeliğin izlerini görmek mümkünken, böyle bir toplumu modern hayatın işleyişi içine yerleştirmek son derece olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Daha açıklayıcı olmak adına bu durumu Durkheim'in organik dayanışma ve mekanik dayanışma kavramları üzerinden açıklayabiliriz. Durkheim'a göre mekanik dayanışma benzeşmeye dayalı, işbölümünün oldukça sınırlı olduğu ve farklılaşmanın olmadığı daha çok sanayi öncesi toplumlarda görülmektedir. İnsanlar, maddi toplumsal bir olgu olarak iş bölümünün gelişmediği geleneksel toplumlarda daha çok genel konumlarda yer alır. Bu topluluğun bireyleri aynı duyguları hissettikleri, aynı değerlere sahip oldukları ve aynı kutsal inancı paylaştıkları için birbirlerine benzemektedirler. Bireyler farklılaşmadığı için de bu tipteki toplumsal yapılar kendi içinde tutarlıdır (Ritzer, 1992). Çok fazla iş kolunun olmadığı, topluluk içindeki bireylerin her şeyi yapacak şekilde yetişmeleri ve uzmanlaşmanın (müzisyenlik dahil) olmadığı ve büyükten küçüğe geçen bilgi aktarımlarının olduğunu düşünürsek Sulukule Romanları'na mekanik dayanışmanın hakim olduğu bir topluluk diyebiliriz. Organik dayanışma ise; farklılaşmaya dayalı, işbölümünün ve toplumsal farklılaşmanın yoğun olduğu toplumlar için kullanılmıştır. Durkheim'e göre, organik dayanışma kavramı farklı parçalar arasındaki ilişkilerin birleştiği, farklılaşmış ve uzmanlaşmış işlevlerden oluşan bir sistemi ifade etmektedir. Birey, kendisini oluşturan parçalara bağlı olduğu için topluma bağlıdır. Uzmanlaşmanın olmadığı hatta eğitimin çok

Journal Of International Social Sciences Academic Researches Dergisi- C:4 |S:1 Yıl: 4- (2020|2)

düşük seviyelerde olduğu Sulukule Roman topluluğunun mekanik dayanışmalı toplum yapılarından organik dayanışmalı toplum yapısına geçmeleri yukarıda bahsedilen bir çok sorunu da ortaya çıkarmıştır. Burada göz ardı edilmemesi gereken bir diğer husus ise sistematikleşmiş toplum anlayışının Roman algısıdır. Bu durum ileriye dönük iki topluluğun birleşmesi yönünde de engeldir. Romanların kendilerine yabancılaşmaları ve uzun yıllar beraber yaşadıkları Sulukule toplumuna da yabancılaşmaları şüphesiz soylulaştırma süreci sonucunda ortaya çıkmıştır. Kendilerini güvenceye almak için Fatih Belediyesi için anlaşanlar, kendi içlerinden gelen suçlamalar, artık ailelerin ve bireylerin kendi içlerine çekilmeye başlamasına neden olmuştur. Güven duyguları kendilerine ve toplumlarına karşı zayıflamıştır.

Romanların birçoğu TOKİ ile imzalanan anlaşmayı yerine getirememiş ve evsiz kalmışlardır. Resmi kaynaklarda yer almamasına rağmen bir kaç Roman ailenin Ege Bölge'si civarına doğru gittikleri Taşoluk'taki Romanlar tarafından dile getirilmiştir. İlerleyen zamanlarda bu ailelere yenilerinin eklenebileceği söylenmektedir.

Sonuç

Tarihsel süreç içerisinde değerlendirdiğimiz kentsel dönüşüm projesinin Romanlar üzerinde nasıl derin etkiler oluşturduğunu belirttik. Bireyler kendi içlerinde ve topluluk diğer topluluklara karşı yabancılaşmaya başlamıştır. Daha önceki Roman karakterlerinin zayıflamaya başlaması ve ekonomik odaklı düşünmeye başladıkları saptanmıştır. Bununla beraber kültürlerini kullanarak ayakta kalan bu topluluk, kültürlerinden para kazanamadıkları içinde kültürlerinde etkisinin zayıflamaya başlamıştır. Kültürün işlevsizleşmeye başlaması bu topluluğun üyelerini başka arayışlara itmiştir.

Sulukule'de yapılan soylulaştırmanın diğer soylulaştırmalardan farkı ise, bir ekonomik sınıfa değil, dışlayıcı ırkçı söylemlerle bir topluluğa yapılmış olmasıdır. Özellikle şu anda devam eden Tarlaş ve Fikirtepe kentsel dönüşüm projesinden etkilenenler ekonomik boyutlarda Sulukule Romanlarına göre daha fazla kazanım elde etmişlerdir. Şüphesiz bunda Sulukule'de yaşanan mağduriyetin etkisi vardır.

KAYNAKÇA

Journal Of International Social Sciences Academic Researches Dergisi- C:4 |S:1 Yıl: 4- (2020|2)

- **Başkaya F.** ve **Ördek A.** (2008) *Ekonomik Kurumlar Ve Kavramlar Sözlüğü Eleştirel Bir Giriş*, Özgür Üniversite.
- **Berger H.** (2015). *Çingene Mitolojisi*, Bilgesu Yayıncılık.
- **Biçki Doğan,** (2005). *Kentsel Yoksulluğun Yapısal Faktörlerle Analizi: Ekonomik Ve Politik Yapının Yeniden Örgütlenmesi; Karşılaştırılmalı Bir Analiz*, İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi Cilt:7 Sayı:1.
- **Çubukçu, S.** (2011). *Mekanın İzdüşümünde Toplumsal Cinsiyet: Sulukule Mahallesi Ve Romanlar*, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi No:44
- **Dinçer İ.** ve **Enlil Z.** (2002). *Eski Kent Merkezinde Yeni Yoksullar:Tarlabası İstanbul,* Yoksulluk Kent Yoksulluğu Ve Planlama, Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyumu, Ankara.
- **Duygulu M.** (1992). *Çingeneler*, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.
- **Enlil Z.** (2002). *Yeniden İşlevlendirme Ve Soylulaştırma: Bir Sınıfsal Proje Olarak Eski Kent*
- *Merkezlerinin Ve Tarihi Konut Dokusunun Yeniden Ele Geçirilmesi*, Domus M, 2000, Aralık No:8.
- **İnce E.** (2013). *Yeni Ev Değil, Hayat Boyu Borç*, Radikal Gazetesi.
- **İslam T.** (2005). *Outside The Core, Gentrification In İstanbul*, Taylor & Francis e-Library.
- İstanbul Şehir Kültür Tarihi Araştırmaları Merkezi, (2005) *Sözlü Tarih Çalışmaları*.
- **Ortaylı İ.** (1994) *"Sulukule"*, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 7, Tarih Vakfı Yurt
- Yayınları.
- **Özdek Y.** (2002). *Küresel Yoksulluk Ve Küresel Şiddet Kısacasında İnsan Hakları Yoksulluk*,
- **Passati A.** (1870). *Etude Sur Les Tchinghianes Ou Bohemiens De L'empire Ottoman*, İstanbul.
- **Smith N.** (2002) *New Globalism, New Urbanism: Gentrification As Global Urban Strategy* ,
- **Sönmez B.** (2014). *Soylulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edilmeyi Yeniden Düşünmek*
- **Sümer S.** (2015). *Hayalet Mahalle: Sulukule*, Radikal Gazetesi.
- *Şiddet ve İnsan Hakları" İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayını*, Ankara.
- **Yalçintan M.ve Çavuşoğlu E.** (2009). *An Alternative To Revitalise Sulukule As A Neighbourhood*

- Yalçintan M.ve Çavuşoğlu E. (2011). *Sulukule'den Arda Kalan: Yenileme Sürecinin Öğretileri Ve Yenilikçi Muhalefet Pratikleri*, Toplumbilim Dergisi
- Yalçintan M.ve Çavuşoğlu E. (2008). *Kentsel Dönüşüm Süreçlerine Bağlı Yeni Sınıf Dengelerinin İnşasında Toplumsal Muhalefet: Taraflar Ve Stratejiler*
- Yavaşoğlu S. (2014). *Sulukule Mülteci Kampına Benzedi* Yeniçağ Gazetesi.
- Yavuztürk Ş. ve Göncüoğlu S. (2009). *Sulukule ve Çingeneleri*, Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi Arşiv Sayı 23.
- Yedikardeş U. (2015). *Sulukule'de Romansız Sanat Olur Mu Be Ya!* 'Cumhuriyet Gazetesi.